

БОРИС ХАРЧУК У БІЛОРУСЬКОМУ КУЛЬТУРОПРОСТОРИ

Анатолій БАГНЮК, головний редактор «Замку»

Факсовий журнал «Українська мова і література в школах України» Видавництва «Педагогічна преса» опублікував літературознавче дослідження «Білоруська сторінка в житті і творчості Бориса Харчука», яке підготували науковці нашої академії, члени кафедри української мови і літератури та методики їх навчання, кандидати філологічних наук, доценти Роман Дубровський, Інна Волянчук, Олег Васишин. Свою наукову розвідку наші автори розпочинають із твердження, що українсько-білоруські літературні зв'язки мають унікальну та багату історію. Постійне прагнення інтегруватися у широкий слов'янський культурний простір було характерною ознакою творчості всіх представників українського літературного процесу. Повною мірою це стосується художньої творчості Бориса Харчука, який своєю «білоруською сторінкою» значно розширив горизонт міжнаціонального полікультурного простору в його літературному секторі.

Світоглядно-теоретичним фундаментом наукового дослідження виступає теза про міжнаціональну приязнь українського та білоруського народів, що має глибокі історичні корені, ґрунтується на спільності історичних долі обох народів, які віками зазнавали тотальних руйнацій, неймовірних людських, матеріальних і культурних втрат, особливо в часи боротьби із зовнішніми агресорами, в тому числі з німецьким фашизмом, спільно переживали труднощі повоєнної відбудови, терпіли від наступу новітнього колгоспного кріпосництва, зазнали ідеологічного насилля більшовицької влади над національною культурою, зокрема над рідною мовою, що стало виявом нестримної русифікації всіх сторін національного духовно-культурного життя і проходило під ідеологічним компартійним гаслом «боротьби із буржуазним націоналізмом». Науковці підкреслюють, що Україна і Білорусь з-поміж усіх пострадянських республік отримали найтяжчу ідеологічну, моральну та соціально-політичну спадщину від тоталітарного радянського режиму, внаслідок чого зітнулися з тождіями і водночас нелегкими проблемами відродження державності, національної гідності та духовності, рідної мови, освіти, культури, насамперед літературного процесу в усіх його напрямках і формах.

Історична закономірність і незаперечний факт: труднощі в долі народів, тим більше в долі народів-сусідів, не лише не послаблюють і не нівелюють їх взаємної приязні та рівня взаємозв'язків і взаємодопомоги, а посилюють співпрацю у різних сферах взаємин, в тому числі в розвитку літературних зв'язків. Такі зв'язки охоплюють творчі взаємовпливи, художні переклади, взаємне поширення літературних творів національними мовами, обопільну тематику, проведення днів, тижнів і декад рідної літератури в сусідній країні, наукові дослідження міжнаціональних літературних зв'язків. Творча активність Бориса Харчука на тлі українсько-білоруських стосунків є яскравим тому підтвердженням, бо твори художньо довершені та духовно ціннісні не визнають ніяких офіційних кордонів.

Автори статті намагаються з'ясувати виток і характер взаємин українського прозаїка Бориса Харчука із класиком білоруської літератури Янком Брилем. Вони наводять цікавий факт: в домашній бібліотеці Бориса Харчука в рідному селі Лози, що біля Вишнівця, зберігається книга Янки Бриля «Окраєць хліба» з його автографом: «Дорогому Борисові Харчукові з сябровським привітанням і найкращими побажаннями. Я. Бриль». Автограф датований 06.03.1978 року. Наступний штрих взаємин двох майстрів слова – лист Янки Бриля до Бориса Харчука від 30.10.1984 року: «Дорогий Борисе Микитовичу! Пробачте, що із запізненням дякую за «Криваньки». Думаю прочитати спочатку, але як

тільки прочитаю – напишу про враження». У дослідженні підкреслюється, що кожен справжній письменник намагається інтегрувати у свій національний художній простір іншомовного автора, представника братньої національної літератури – і Янка Бриль перекладає білоруською мовою оповідання Бориса Харчука «Новолітвання», подає його до збірника «Братерство-84» з передмовою: «У кожного письменника є свій стартовий майданчик, своя єдина мала батьківщина, живий зв'язок з якою міцно єдне слово. Для відомого українського прозаїка Бориса Харчука таким майданчиком є його рідна Волинь. Синівська закоханість у батьківський край, у цю частину нашої великої Батьківщини, закоханість у сумлінних людей праці – ось головне, що звучить у романах, повістях, оповіданнях нашого талановитого собрата». Наголошується важлива і промовиста деталь: оповідання Бориса Харчука було поміщене у збірнику «Братерство-84» поряд із творами тодішніх корифеїв радянської літератури Костянтина Федіна та Олександра Твардовського, що свідчило про вагомість творчості українського письменника в тогочасному культурному просторі.

Через деякий час, згадують автори дослідження, білоруські видавці в розділі «Слов'янська співдружність» журналу «Всемирная литература» опублікували повість Бориса Харчука «Панкрац і Юдка» в перекладі з української. В анотації до повісті видавці зазначають, що в центрі творів українського письменника перебувають люди мирні, які саме через це призначені на знищення людиноненависницькою війною, а тому здатні на самовідданий подвиг заради життя. Такою виступає Палагна з повісті Харчука, такий же характер за значенням та масштабами виявляють Мотрьона в Солженіцина, Дар'я в Распутіна і Степанида в Бикова. І це черговий раз підтверджувало, що справжні майстри слова, незважаючи на національні ментальні відмінності героїв їх творів, сіють і жнуть на неозорій ниві багатостраждального людського життя, де щедрий врожай дають тільки Правда, Любов і Добро.

Автори дослідження приходять до висновку, що у 80-их роках минулого століття однією з найпопулярніших форм взаємозв'язків національних літератур став переклад. Зокрема, збірка прози Янки Бриля «Світанок, побачений здаля», дала змогу Борису Харчуку глибше проникнути у творчу лабораторію білоруського побратима, збагнути притаманний йому творчий стиль, відстежити своєрідність характерів героїв його творів. Схоже, що повість Янки Бриля «Нижні Байдуни» колоритом своїх образів нагадала нашому прозаїку його першу повість «Йосип з гроша здачі». Борису Харчуку імпувало, що Янка Бриль не забував теми про дітей, повертався до неї упродовж свого творчого життя, розкривав дитячий світ у його зв'язку зі складними перипетіями життя дорослих.

Творчі взаємини Бориса Харчука із білоруським прозаїком Янком Брилем мали вагомий підстави і важливе значення для обох письменників і для українського та білоруського письменництва взагалі. Авторитет Янки Бриля у тодішньому українсько-білоруському літературному дискурсі був безсумнівним, про що писав Іван Дзюба у своїх аналітичних статтях. У творчому доробку Бориса Харчука є повість «Подорож до зубра», яку окремі дослідники вважають (чи допускають таку можливість) навіяною багаторічними і тісними стосунками українського і білоруського майстрів пера. Критики висловлюють думку, що метафора зубра, як гарної і сильної тварини, – це художній засіб Бориса Харчука з'єднати віки в неподільне шитво вічності через сучасність. Саме це проглядається як білоруський слід у творчості українського письменника, що проліг від його білоруського побратима.

Автори статті також звертаються і до творчості інших білоруських

письменників – і знаходять там співзвучні із Харчуковим словом мотиви. Зокрема, з «Невловимим літом» Бориса Харчука перекликається документальна повість «Останні свідки» білоруської авторки С. Алексієвич. Головний персонаж обох творів – обпалене війною дитинство, яке вбивали і розстрілювали бомбою, кулею, голодом і страхом. Але і в «Невловимому літі», і в «Останніх свідках», всупереч усім обставинам, діти мужніють, до них приходить доросле розуміння відповідальності не тільки перед іншими людьми, а й перед усім живим, перед усім світом. Тому недитячі розповіді «Останніх свідків» із твору С. Алексієвич і спогади Максима із «Невловимого літа» Б. Харчука підтверджують гуманістичну позицію письменників і свідчать про належність їх творів до художньо-філософського сектора національної літератури.

Наші дослідники знаходять подібність проблематики творів Бориса Харчука і з проблематикою творів інших білоруських авторів, зокрема тієї ж повісті «Невловиме літо» українського автора із твором білоруського письменника В. Козька «Судний день», які об'єднує проблема пам'яті дитини про війну. В білоруському творі пам'ять вбиває підлітка, бо його психіка не змогла витримати образу фашистського «дитячого будинку», а в українському – герої твору, побачивши страхіття війни в дитячому віці, вважає своїм обов'язком розповісти про воєнне лихоліття новому поколінню...

У висновках дослідження зазначається, що творчі стосунки Бориса Харчука із білоруськими побратимами по перу стали окремою і чітко вираженою сторінкою в історії українсько-білоруських літературних зв'язків.

Принадно вважаємо за доцільне згадати, що результатами науково-аналітичних пошуків наших науковців зацікавлюються і ними послуговуються фахівці інших науково-освітніх інституцій України при дослідженні дотичних або аналогічних літературознавчих проблем. Зокрема, в монографії науковця Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Світлани Полякової «Стильові домінанти оповіді в романістичці Бориса Харчука», опублікованій за рішенням вченої ради цього закладу вищої освіти, знаходимо посилання на праці наших науково-педагогічних працівників. Авторка монографії ефективно використала праці кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови і літератури нашої академії Олега Васишина «Борис Харчук в умовах тоталітарного режиму», «Україна: Це той Бог, до якого доростає душа...»: у вересні виповнилося б 70 років Борисові Харчуку», а також автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Творчість Бориса Микитовича Харчука (еволюція художнього мислення)». Згадані роботи нашого науковця-кременчанина допомогли авторці із далекого Дніпра визначити, виокремити та проаналізувати стильові домінанти в романах нашого краяннина Бориса Харчука, мотиви і характер їх художнього розвитку, дослідити реалістично і міфологічно змодельовані картини світу, розглянути образи-архетипи, що виступають домінами авторської творчості, з'ясувати використання письменником барокових традицій у зображенні дійсності, виявити основні типи героїв в оповідній стратегії Бориса Харчука як письменника-романіста.

ФІЛОЛОГИ – УЧАСНИКАМ АТО/ООС

Видавничо-поліграфічний центр «Університетська думка» Західноукраїнського національного університету опублікував навчально-методичний посібник «Англійська мова. Для учасників АТО/ООС». Видання вийшло у світ за рекомендацією вченої ради згаданого закладу вищої освіти. Підготовка книги до публікації здійснювалася під патронатом Навчально-наукового центру з вивчення іноземних мов ЗУНУ. Автори навчально-методичного посібника – колектив науковців-фахівців з іноземних мов, члени кафедри іноземних мов інформаційно-комунікаційних технологій Західноукраїнського національного університету, кандидати філологічних наук, доценти Ольга Лужецька, Наталія Авраменко та Лариса Вергун, кандидат педагогічних наук, старший викладач Оксана Кричківська і викладач Тетяна Бучинська. Нашу академію в колективі авторів представляє кандидат філологічних наук, науковець кафедри іноземних мов і методики їх навчання Наталія Янущ.

Рецензентами навчального видання виступили доктор філологічних наук, завідувач кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, професор Яків Бистров, доктор філологічних наук, завідувач кафедри романо-германської філології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, професор Ольга Косович і кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського НПУ імені Володимира Гнатюка Наталія Левчик.

Навчально-методичний посібник призначений для слухачів інтенсивних курсів з вивчення англійської мови у рамках реалізації навчального Проекту «Англійська мова для учасників АТО/ООС», які планують поглибити свої знання з англійської мови на рівні B1-B2 згідно з Європейськими рекомендаціями з мовної підготовки. Окрім цього, посібник може стати корисним для здобувачів ОС «Бакалавр» і «Магістр» закладів вищої освіти України.

Основною метою посібника автори визначили розвиток у слухачів і студентів комунікативної та мовленнєвої компетентностей з англійської мови. Текстовий матеріал включає загальнонавчальні та популярні теми, що стосуються особистості, сімейно-побутової сфери, трудової діяльності людини, сфери відпочинку, дозвілля, культури та мистецтва, системи побутового обслуговування, а також глобальних проблем, як-от, «Англійська мова як засіб міжнародного спілкування», «Україна та світ», «НАТО: коротка історія та місія». Тексти навчального посібника укладені на основі англомовних джерел, спрямовані не тільки для розширення змісту, але й для досягнення належного розуміння та відтворення навчального матеріалу в поєднанні з удосконаленням відповідних граматичних умінь та навичок.